

Examining the Core Principles of Ayatollah Khamenei's Thought on Chastity and Hijab and Their Convergence with the Hijab Law: A Qualitative Grounded Theory (GT) Approach

Ahmad Mortazi *

Associate Professor, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Seyed Mohammad Taqi Alavi

PhD, Professor, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Leila Partovi

PhD Candidate, University of Tabriz, Tabriz, Iran

DOI: [10.22034/rjfs.2026.533901.1186](https://doi.org/10.22034/rjfs.2026.533901.1186)

Abstract

Hijab is a fundamental obligation in Islamic law, explicitly emphasized in the Holy Quran. This study aims to conceptualize Ayatollah Khamenei's model of thought regarding chastity and hijab and to examine its alignment with the Chastity and Hijab Law, employing a qualitative Grounded Theory (GT) approach. The research follows the systematic Strauss and Corbin method, applying three stages of coding to analyze the data. Using theoretical sampling, 116 data units related to chastity and hijab were analyzed, resulting in 174 initial concepts and 20 primary categories. In the paradigmatic model, the category "the obligatory nature of hijab as a religious duty" emerged as the central phenomenon, with the highest frequency (39 instances). Other key categories include "compatibility of hijab with human nature" as the causal condition, "explaining the philosophy of hijab" as the contextual condition, and "Western efforts to remove Islamic symbols, including hijab, undermine modesty, and normalize public unveiling" as the intervening condition. Strategic categories, such as promotion of virtue good and prevention of vice, state institutions' oversight of hijab, and the outcome category of preserving the family foundation through adherence to religious hijab rulings, demonstrate clear consistency with the provisions of the Chastity and Hijab Law. The study provides a systematic framework linking religious thought, societal norms, and legal structures in Iran.

Keywords: Ayatollah Khamenei, Chastity and Hijab, Hijab Law, Grounded Theory, Qualitative Analysis.

* Email: a.mortazi@tabriz.ac.ir (Corresponding Author)

Extended Abstract Introduction

Introduction

Hijab is a fundamental and universally recognized religious obligation in Islamic Fiqh (jurisprudence) and a central component of religious and cultural identity in Muslim societies. Following the victory of the Islamic Revolution of Iran in 1979, the codification of this obligation became a legislative priority to institutionalize and promote this divine value. Recent initiatives, such as the “Family Support Bill through Promotion of the Culture of Chastity and Hijab” in Iran, reflect this ongoing effort. Despite broad religious consensus on the obligation of hijab, certain domestic and international forces, driven by cultural or political motives, have challenged its legitimacy, portraying it as restrictive. In contrast, authentic Islamic thought, emphasizing women’s dignity and social role, frames hijab as a cultural safeguard and a means of personal and societal elevation. In the Islamic Republic [of Iran], where leadership during the Major Occultation rests with the Leader, Ayatollah Khamenei’s statements play a central role in shaping cultural policy and national guidance on chastity and hijab. This study aims to elucidate the core dimensions of his thought and assess its alignment with the Chastity and Hijab Law. The central research question is: What is the conceptual framework of Ayatollah Khamenei’s thought on chastity and hijab, and to what extent is it reflected in existing legislation?

Methodology

This qualitative study employs Grounded Theory (GT) based on Strauss and Corbin’s systematic approach. Data include Ayatollah Khamenei’s statements on chastity and hijab from 1988 to 2023, collected purposively and analyzed through three stages of coding: open, axial, and selective. Expert validation ensured credibility, and analysis continued until theoretical saturation was achieved. The study’s objective was to extract a conceptual model of leadership thought and evaluate its correspondence with the Chastity and Hijab Law.

Results and Discussion

The findings indicate that, in Ayatollah Khamenei’s thought, hijab is an explicit Quranic command and a non-negotiable religious obligation. It aligns with human nature and the innate disposition of both men and women. Non-observance of hijab is considered both a clear sin and a social vice, while promoting unveiled behavior is viewed as a manifestation of cultural deviation.

Contextual analysis highlights the philosophy and wisdom of hijab as a key response to cultural and social challenges. Intervening factors include Western efforts to remove Islamic symbols, promote foreign lifestyles, normalize immodesty, and erode spirituality, which are considered major obstacles to hijab culture.

Strategic measures emphasized by Khamenei include universal adherence to hijab, governmental oversight, logical and persuasive explanation of its rationale, and firm defense of the divine ruling. He advocates for enjoining good and forbidding evil using kindness and avoiding coercion in addressing non-compliance.

Hijab is not seen as a limitation but as a facilitator of dignity, composure, and personal growth. Iranian women maintaining hijab in scientific, cultural, managerial, and athletic domains exemplify that hijab supports both personal and social elevation. In this framework, hijab symbolizes women’s dignity and serves as a cultural bastion.

The paradigmatic model demonstrates that observing hijab fosters psychological security, family cohesion, human dignity, and societal stability, whereas neglecting hijab undermines family structures, increases social harms, and weakens marital bonds. Comparative analysis shows that the Chastity and Hijab Law aligns closely with

Khamenei's thought, emphasizing family-centered socialization, societal well-being, and nonviolent enforcement mechanisms..

Conclusion

The study concludes that, in Ayatollah Khamenei's intellectual system, hijab transcends a mere religious obligation and functions as a key mechanism for strengthening families and ensuring social health. Its observance has broad individual, social, and cultural impacts, including psychological stability, family cohesion, and social solidarity. Legislation inspired by this thought offers practical guidance for protecting families and Islamic culture, integrating governmental oversight, educational and media initiatives, and non-coercive enjoining of good.

This research highlights the intersection of comprehensive Islamic jurisprudence and modern policymaking, showing that legislation on hijab and family not only upholds religious values but also serves as a strategic tool against cultural challenges and social threats. Practically, the findings provide policymakers with a framework for designing effective educational, media, and legal programs that reinforce an Islamic family-centered lifestyle, offering a model for sustainable cultural and social development in the decades to come.

Keywords

Ayatollah Khamenei, Chastity, Hijab, Hijab Law, Grounded Theory, Qualitative Analysis.

محورهای اساسی اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) درباره عفاف و حجاب و تطبیق آن با قانون عفاف و حجاب؛ مطالعه کیفی به روش زمینه بنیاد (GT)

|| احمد مرتاضی^{۱*} | | سید محمد تقی علوی^۲ | لیلیا پرتوی^۳ ||

DOI: [10.22034/rjfs.2026.533901.1186](https://doi.org/10.22034/rjfs.2026.533901.1186)

چکیده

حجاب یکی از ضروریات شرع مقدس اسلام است که در قرآن به آن تصریح شده است. این پژوهش با هدف تبیین مدل اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای درباره عفاف و حجاب و انطباق آن با قانون عفاف و حجاب، با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory) انجام شده است. این روش تحقیق از نوع روش‌های تحلیل کیفی بوده و از بین سه رویکرد با روش نظام‌مند استراوس و کوربین در سه مرحله کدگذاری شده است. از میان ۱۱۶ داده مرتبط با موضوع عفاف و حجاب، با روش نمونه‌گیری نظری، ۱۷۴ مفهوم اولیه و ۲۰ مقوله اصلی استخراج شده است. در مدل پارادایمی، مقوله «واجب شرعی بودن حجاب» با بیش‌ترین بسامد (۳۹ مورد) به‌عنوان پدیده مرکزی شناسایی شده است. همچنین، مقوله «انطباق حجاب با طبیعت بشری» به‌عنوان شرایط علی، «تبیین فلسفه حجاب» به‌عنوان شرایط زمینه‌ای و «تلاش غرب برای حذف نمادهای اسلامی از جمله حجاب، زدودن حیا و عادی‌سازی بی‌حجابی در ملاء عام» به‌عنوان شرایط مداخله‌گر تعیین شده‌اند. مقوله‌های راهبردی امر به معروف و نهی از منکر، مراقبت دستگاه‌های دولتی بر مسئله حجاب و مقوله پیامد حفظ بنیان خانواده با رعایت حکم شرعی حجاب قابل انطباق بر قانون عفاف و حجاب است. واژگان کلیدی: آیت‌الله خامنه‌ای، عفاف و حجاب، نظریه داده‌بنیاد، تحلیل کیفی.

۱. دانشیار دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

* Email: a.mortazi@tabriz.ac.ir

۲. استاد دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

Email: alavi@tabriz.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

Email: lilipartovi1763@gmail.com

دسترسی به مقالات فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی (open access) است.

فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی تحت مجوز بین‌المللی 4.0 cc by می‌باشد.

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به‌عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید/عدم تأیید صاحب امتیاز

فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

حجاب از احکام ثابت دین مبین اسلام است که تمام مذاهب اسلامی بر آن اتفاق نظر دارند (فاضل، ۱۳۸۶: ۹). این مسئله یکی از پُرچالش‌ترین موضوعاتی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی، قانون‌گذار را بر آن داشت تا برای تحقق آن چارچوب و ضوابط قانونی وضع کند. با این حال، برخی اقتضائات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی موجب شد تا قوانین با رویکردهای متفاوتی در این زمینه به تصویب برسند. در همین خصوص، لایحه پیشنهادی قوه قضائیه با عنوان «لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب» در دولت سیزدهم جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی و موافقت قرار گرفت و به مجلس شورای اسلامی ارسال شد. از منظر دینی، هدف شارع مقدس از بعثت پیامبر اکرم (ص)، هدایت انسان در مسیر صحیح زندگی بر پایه آموزه‌های اسلام است و تحقق این هدف، نیازمند برنامه‌ای جامع و هدفمند ناظر به تمام شئون زندگی می‌باشد. یکی از این شئون مهم، مسئله حجاب و عفاف است. اگرچه وجوب حجاب از دیدگاه همه مذاهب اسلامی امری مسلم می‌باشد، اما در دهه‌های اخیر جریان‌هایی با اهداف فرهنگی و سیاسی در جهت تضعیف یا تشکیک در این حکم الهی فعالیت کرده‌اند که در واقع بخشی از جنگ نرم و شبیخون فرهنگی علیه جوامع اسلامی محسوب می‌شود.

در عصر غیبت، رهبری جامعه اسلامی برعهده ولی فقیه است و در جمهوری اسلامی ایران این مسئولیت پس از امام خمینی (ره)، به آیت‌الله خامنه‌ای واگذار شده است. معظّم‌له با بهره‌گیری از مبانی معرفتی و نظام‌مند اسلام، مباحث خود را ناظر به نیازهای ثابت و متغیر انسان و جامعه اسلامی طرح کرده‌اند (خسروپناه، بی تا: ۱۳).

اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر در آن است که با وجود بیانات متعدد و مبسوط ایشان در باب عفاف و حجاب، تاکنون مطالعه‌ای نظام‌مند و علمی به روش کیفی و با رویکرد زمینه‌بنیاد (GT) برای استخراج منظومه فکری معظّم‌له در این زمینه انجام نشده است. از سوی دیگر، قانون عفاف و حجاب یکی از قوانین کلیدی در سامان‌دهی فرهنگی و اجتماعی کشور می‌باشد که میزان هم‌خوانی آن با اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای، می‌تواند معیار مهمی برای ارزیابی جهت‌گیری فرهنگی نظام تلقی شود.

بر این اساس، پژوهش حاضر می‌کوشد با تحلیل نظام‌مند بیانات معظّم‌له، محورهای اساسی اندیشه ایشان در زمینه عفاف و حجاب را استخراج و میزان تطبیق آن را با قانون عفاف و حجاب تبیین کند. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش این است که الگوواره اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در حوزه عفاف و حجاب چیست و قانون عفاف و حجاب تا چه میزان بیانگر این منظومه فکری می‌باشد؟

۱. پیشینه پژوهش

موضوع عفاف و حجاب از مسائل بنیادین فرهنگی و اجتماعی در جامعه اسلامی ایران می‌باشد که با تصویب نهایی قانون عفاف و حجاب، ابعاد حقوقی، اجرایی و سیاستی تازه‌ای یافته است. این قانون درصدد است با نهادهای سازشی ارزش‌های دینی در فضای اجتماعی، از یک سو امنیت اخلاقی و فرهنگی جامعه را ارتقا دهد و از سوی دیگر، نسبت میان آموزه‌های شرعی و الزامات قانونی را تبیین کند. از این منظر، بررسی دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای درباره عفاف و حجاب، می‌تواند پشتوانه نظری ارزشمندی برای تفسیر و اجرای این قانون به‌شمار آید.

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های گوناگونی درباره اندیشه‌های معظّم‌له در موضوع حجاب انجام شده است.

بهرروز محمدی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل قرآنی حجاب زن از منظر آیت‌الله خامنه‌ای» با رویکرد توصیفی - تحلیلی، حجاب را از دیدگاه ایشان امری شرعی و عقلانی دانسته که موجب حفظ کرامت و آرامش زن می‌شود.

الهام امین و علی اصغر داوودی (۱۴۰۲) در مقاله «حجاب، هویت زنانه و هژمونی ایدئولوژیک انقلاب اسلامی در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای» با روش تحلیل مضامین شبکه‌ای و تحلیل اسنادی، شاخص‌های فکری معظّم‌له درباره حجاب را در قالب مفاهیمی چون «تبیین فرهنگی حجاب»، «مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن» و «الگوسازی زن مسلمان» استخراج کرده‌اند.

زهرآ آیار (۱۴۰۰) در پژوهش «تحلیل مضمون خوانش حجاب و عفاف در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای» با روش تحلیل مضمون، سه مضمون اصلی «شخصیت‌سازی مبتنی بر عفت»، «سرمایه نمادین سیاسی - دینی» و «انقلابی‌گری پوشش دینی» را شناسایی کرده و نشان داده است که حجاب در گفتمان ایشان، علاوه بر بُعد شرعی، مفهومی هویتی و فرهنگی دارد.

وحدانی‌فر و حسینی (۱۴۰۰) نیز در مقاله «تحلیلی بر فرهنگ حجاب در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای» با روش توصیفی - تحلیلی، کارکردهای فرهنگی و اجتماعی حجاب از منظر معظّم‌له را بررسی کرده و آن را عامل تحکیم خانواده و مقاومت در برابر سلطه فرهنگی غرب دانسته‌اند.

در همین زمینه، سیداف و محمدامین (۱۴۰۲) در مقاله «تأثیر حجاب و عفاف بر شخصیت زن در اندیشه قرآنی آیت‌الله خامنه‌ای»، با روش توصیفی - تحلیلی، ریشه‌های قرآنی و آثار روانی و اجتماعی حجاب را در منظومه فکری ایشان تحلیل کرده‌اند.

با وجود آنکه آثار متعددی درباره حجاب از منظر آیت‌الله خامنه‌ای نگاشته شده است، پژوهشی که به‌طور خاص به تطبیق اندیشه‌های ایشان با مفاد قانون عفاف و حجاب بپردازد و این کار را در

قالب روش کیفی و نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory) انجام دهد، تاکنون صورت نگرفته است. از این رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر تحلیل نظام‌مند بیانات معظّم‌له و مقایسه تطبیقی آن با ساختار و محتوای قانون عفاف و حجاب، از حیث روش و موضوع، واجد نوآوری و ارزش افزوده علمی است.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از حیث روش، در زمره تحقیقات کیفی قرار می‌گیرد و با استفاده از نظریه داده‌بنیاد^۱ انجام شده است. آنچه این پژوهش را از تحقیقات مشابه متمایز می‌سازد، تحلیل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد داده‌بنیاد و تمرکز بر فرایند نظریه‌پردازی از دل داده‌های متنی می‌باشد. نظریه داده‌بنیاد یکی از روش‌های تحقیق کیفی است که برای ایجاد یا استخراج نظریه از دل داده‌های واقعی به کار می‌رود. هدف این روش، ارائه مدلی مفهومی یا طرح‌واره‌ای جدید است که پیش‌تر در پژوهش‌های پیشین مطرح نشده است. در این رویکرد، پژوهشگر با تئوری یا فرضیه از پیش تعیین‌شده آغاز نمی‌کند؛ بلکه مطالعه را از یک حوزه عمومی آغاز کرده و در طی فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها، به شکل‌گیری نظریه می‌رسد (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸).

به بیان دیگر، در روش داده‌بنیاد، فرایند کشف نظریه بر مبنای واقعیت‌های موجود و از طریق جمع‌آوری نظام‌مند داده‌ها و تحلیل مستمر آن‌ها انجام می‌شود. تحلیل گزاره‌ها به منظور کشف مفاهیم نظری، با استفاده از رمزگذاری نظری صورت می‌گیرد (استراوس و همکاران^۲، ۱۹۹۸: ۵۷). گردآوری و تحلیل داده‌ها تا زمانی ادامه می‌یابد که پژوهش به مرحله اشباع نظری برسد.

از دیگر مفاهیم کلیدی در پژوهش‌های کیفی، روایی^۳ و پایایی^۴ هستند که معیارهایی برای سنجش کیفیت داده‌ها محسوب می‌شوند. در پژوهش حاضر، با توجه به انتخاب رویکرد نظام‌مند^۵ از میان سه خوانش نظریه داده‌بنیاد، چارچوب روش‌شناسی بر مبنای دیدگاه استراوس و کوربین تدوین شده است. این دو پژوهشگر به جای معیارهای روایی و پایایی، مفهوم مقبولیت^۶ را به عنوان شاخص اصلی ارزیابی پژوهش کیفی مطرح کرده‌اند (طهماسبی، ۱۳۹۴: ۱۳۹).

در راستای تأیید مقبولیت پژوهش، وثاقت منابع و اسناد مورد استفاده که داده‌ها از آن‌ها استخراج شده‌اند، به عنوان مبنای اطمینان از صحت یافته‌ها در نظر گرفته شده است. افزون بر این، در مرحله تحلیل داده‌ها و استخراج مفاهیم و مقوله‌ها از نظرات استادان و خبرگان آشنا با منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای برای اعتباربخشی به تحلیل‌ها استفاده شده است.

جدول شماره ۱ - فرایند شکل‌گیری نظریه داده‌بنیاد

۳. روش کدگذاری در این پژوهش

تحلیل داده‌ها در این پژوهش براساس روش داده‌بنیاد به شیوه استراوس و کوربین انجام شد. داده‌ها شامل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در فاصله سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۴۰۲ پیرامون موضوع عفاف و حجاب بود. در مرحله کدگذاری باز، گزاره‌های مرتبط استخراج و به مفاهیم اولیه تبدیل شدند. در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیم مشابه در قالب مقولات کلی تر سامان یافتند و روابط میان مقولات براساس الگوی پارادایمی (شامل شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پدیده محوری، راهبردها و پیامدها) تبیین شد. جدول شماره (۴) حاصل این مرحله است و «پارادایم عفاف و حجاب در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای» را نمایش می‌دهد.

در مرحله کدگذاری انتخابی، مقولات محوری با یکدیگر تلفیق و مدل نهایی نظری پژوهش تدوین شد. تمامی مراحل تحلیل با مشورت اساتید آشنا با منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای انجام گرفت تا روایی و دقت مفهومی یافته‌ها تضمین شود.

۴. قلمرو پژوهش و جامعه آماری

قلمرو و جامعه آماری این پژوهش شامل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در حوزه عفاف و حجاب از سال ۱۳۶۷ تا ۱۴۰۲ است. داده‌ها از منابع معتبر شامل سخنرانی‌ها، پیام‌ها، مصاحبه‌ها و دیدگاه‌های منتشرشده در سایت رسمی ایشان استخراج شدند. جامعه هدف داده‌ها، تمام بیاناتی است که به‌صراحت یا به‌صورت ضمنی به موضوع عفاف، حجاب، پوشش و سبک زندگی زنان مرتبط می‌باشد. داده‌های گردآوری شده با مشورت استادان و خبرگان آشنا به منظومه فکری ایشان تحلیل و در سه مرحله کدگذاری شد تا مدل پارادایم نهایی ارائه شود.

۵. یافته‌ها

جدول شماره ۲- نمونه جدول کدگذاری باز

ردیف	داده‌ها (بیانات)	مفاهیم
۱	اسلام تکلیف مسلمانان را در معاشرت، در کیفیت زندگی فردی، در خورد و خوراک، لباس پوشیدن، در درس خواندن، در روابط با حکومت، در روابط با یکدیگر و در معاملاتشان معین کرده است. ما نمی‌خواهیم این‌ها را از غرب یاد بگیریم و از آن‌ها تقلید کنیم. جمهوری اسلامی از اول این را نشان داد. (۱۳۶۹/۰۱/۱۰).	- کیفیت پوشش منبعث از احکام اسلام - تلاش غرب در جهت القای سبک زندگی غربی

فرانسه و انگلیس - اجازه ندادند که چند نفر زن یا دختر مسلمان، با حجاب اسلامی رفت‌وآمد کنند و به مدارس بروند! اینجا اجبار و الزام را جایز می‌شمارند و در آن ایراد و عیبی نمی‌بینند؛ اما جمهوری اسلامی به‌خاطر اینکه حجاب را در جامعه الزامی می‌داند، همه این محافل، آن را مورد اعتراض قرار می‌دهند! اگر الزام زنان به‌شکلی از لباس و زیّ ایراد دارد، ایراد آن بیش‌تر از الزام به حجاب است؛ زیرا این به سلامت نزدیک‌تر است. حداقل این است که این‌دو، با یک نظر دیده بشود؛ اما غرب این‌طوری عمل نمی‌کند (۱۳۶۹/۰۱/۱۰).	۲
یکی از عیوب ما و جوامع ما در طول زمان این بوده است که گاهی فرهنگ خود را متأثر می‌کردیم از فرهنگ بیگانگان. کسانی این را در میان جامعه ما و کشور ما به عمد ترویج کردند؛ ما را سوق دادند به سمت زندگی کسانی که دل و جان‌شان خالی بود از نور معنویت؛ در سبک زندگی، در کیفیت پوشش، در کیفیت راه رفتن، در کیفیت معاشرت‌ها و ارتباطات اجتماعی. اگر هم کسی به آن‌ها اعتراض کرد، گفتند که دنیا امروز این‌جوری است. درحالی‌که قرآن به ما می‌آموزد: «وَإِنْ تُطِيعْ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يَضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ». آنچه که انسان جا دارد آن را فرا بگیرد و اگر لازم بود، از آن تقلید کند، عبارت است از طریق هدایت؛ «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ»؛ از خدای متعال می‌خواهیم که ما را هدایت کند به راه کسانی که به نعمت الهی واصل و نائل شده‌اند؛ این است که باید از آن تبعیت و پیروی کرد.	۳

۴ - تأکید اسلام بر مسئله حجاب در سور قرآنی از جمله سوره احزاب	مسئله حجاب یکی از چیزهایی است که می‌تواند در خطر جاذبه جنسی محدودیت ایجاد کند؛ از این جهت در اسلام روی مسئله حجاب تأکید شده. در سوره احزاب، در دو جا، مسئله حجاب [بیان می‌شود]: «وَ إِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ»؛ (۱) کسانی که می‌روند خانه پیغمبر، برای مثال فرض کنید مهمانند و یک غذایی می‌خواهند بگیرند، با زن پیغمبر مواجه نشوند، از پشت پرده [بگیرند]؛ یعنی این دقت شده. همچنین در آیه دیگری از سوره احزاب هم همین معنا وجود دارد (۱۴۰۲/۱۰/۰۶).	۴
۵ - حجاب ضرورت شرعی - حجاب واجب شرعی - عدم خدشه و شبهه در وجوب حکم حجاب - تمام افراد ملزم به رعایت حکم شرعی حجاب	حجاب یک ضرورت شریعتی است؛ شریعت است؛ ضرورت شرعی است؛ یعنی هیچ تردیدی در وجوب حجاب وجود ندارد؛ این را همه باید بدانند. اینکه حالا خدشه کنند، شبهه کنند که آیا حجاب هست، لازم است، ضروری است، نه، جای خدشه و شبهه ندارد؛ یک واجب شرعی است که باید رعایت بشود (۱۴۰۱/۱۰/۱۴).	۵
۶ - بدحجابی یا ضعف حجاب دلیلی بر بی‌دینی افراد نیست	بدحجابی یا ضعف حجاب درست نیست، اما این موجب نمی‌شود که ما این [افراد] را از حوزه دین و انقلاب و مانند این‌ها خارج کنیم و خارج بدانیم؛ چرا؟ البته همه ماها یک نقص‌هایی داریم، باید نقص‌ها را برطرف کنیم؛ هر چه بتوانیم برطرف کنیم، بهتر است (۱۴۰۱/۱۰/۱۴).	۶
۷ حضور بانوان با حجاب اسلامی در میادین بین‌المللی بهترین تبلیغ برای حجاب	اما واقعاً من افتخار می‌کنم به این جور خانمها. در یک میدان بین‌المللی که میلیون‌ها انسان از پشت دوربین‌ها دارند می‌بینند، این دختر ایرانی می‌رود آنجا، مدال طلا را می‌گیرد، پرچم کشورش را بالا می‌برد و آن	۷

	وقت با حجاب ایستاده؛ تبلیغی برای حجاب بهتر از این، بیشتر از این؟ ۱۴/۱۰/۱۴۰۱	
۸	دویست سال است - که می‌گویند زن اگر چنانچه از قیود اخلاقی و شرعی و مانند این چیزها رها نشود، نمی‌تواند پیشرفت کند، نمی‌تواند به مقامات عالی علمی، سیاسی، اجتماعی و غیره برسد؛ این جوری دارند می‌گویند. شرط رسیدن زن به رتبه‌های بالای اجتماعی، سیاسی و غیره این است که این قیود اخلاقی را رها کند. زن ایرانی این را در عمل تکذیب کرده؛ زن ایرانی در همه میدان‌ها با موفقیت و سربلندی و با حجاب اسلامی ظاهر شده (۱۴۰۱/۰۵/۰۵).	- تلاش گسترده غرب در جهت حذف حکم حجاب - رشد همه‌جانبه زن در محیط اسلامی با حفظ خصوصیات جنسیتی خود با حفظ حجاب اسلامی
۹	دختر ایرانی روی سگ‌وی اول مسابقات ایستاده، پرچم و سرود ملی ایران را در مقابل چشم صدها میلیون تماشاچی تلویزیون‌های دنیا بالا برده، باحجاب است، با آن مردی که می‌آید به او مدال بدهد دست نمی‌دهد، یعنی حدّ شرعی را رعایت می‌کند (۱۴۰۱/۰۵/۰۵).	- حجاب حد شرعی - حضور با افتخار بانوان با حجاب اسلامی در تمامی میادین
۱۰	در مسئولیت‌های مدیریت کشوری، زنان ما با حجاب، با چادر، بهترین مدیریت‌ها را در آن بخش خودشان انجام دادند. در مسائل علمی، در مسائل ادبی، در مجریان صداوسیما، بهترین مجریان. در میدان‌های مختلف، زن ایرانی حضور پیدا کرده، در بالاترین سطوح قرار گرفته، با حجاب اسلامی، با رعایت حجاب؛ این خیلی چیز مهمی است (۱۴۰۱/۰۵/۰۵).	- حضور بانوان ایرانی با حجاب اسلامی در تمامی عرصه‌ها

قاطعیت در دفاع از حکم خداوند	۱۱ یک وقتی چند سال قبل در یک جمع یک‌نفر از من پرسید که شما در قضیه زن در مقابل غرب چه دفاعی دارید؟ من گفتم من دفاع ندارم، من حمله دارم! آن‌ها باید دفاع کنند، آن‌ها باید جواب بدهند. زن را تبدیل به کالا کردند. دفاع؟ من دفاع نمی‌کنم. ما مدعی هستیم در قضیه زن (۱۴۰۱/۰۵/۵).
- در تمام میادین اعم از میدان علم، مدیریت و میادین ورزشی حجاب ملنح درخشش زنان نیست.	۱۲ زن‌های ورزشکار ما در این نوبت مسابقات جهانی - و نوبت‌های قبل هم همین‌طور- ثابت کردند که حجاب اسلامی مانع درخشش نیست، کم‌اینکه ما در میدان سیاست هم این را ثابت کردیم، در میدان علم هم این را ثابت کردیم، در میدان‌های مدیریتی هم این را ثابت کردیم؛ در میدان ورزشی هم شما ثابت کردید که حجاب مانع درخشش زنان نیست (۱۴۰۰/۰۶/۲۷).
- حجاب ارزش والا - پرچم‌داری با چادر تجلی ارزش‌های اسلامی و انقلابی و ملی	۱۳ حجاب بانوان ورزشکار... واقعاً ارزش بزرگی است؛ پوشش چادر قهرمان طلایی این مسابقات در جایگاه پرچم‌داری با چادر، لباس ایرانی زن مسلمان را در مقابل چشم مردم دنیا نشان دادن... این‌ها تجلی ارزش‌های اسلامی و انقلابی است؛ این‌ها معرف ایران است (۱۴۰۰/۰۶/۲۷).
- الزام امام به حجاب به‌عنوان حکم خدا - عدم انصراف از حکم خداوند به‌خاطر رودربایستی	۱۴ امامی که ما شناختیم و سال‌ها با او همکاری کردیم و مردم دیدند امام را، کسی نبود که به‌خاطر رودربایستی با این و با آن و با این حرف‌ها، از حکم خدا منصرف بشود... آن روزی که امام مسئله حجاب را مطرح کردند - یک الزام که زن‌ها در محیط اجتماعی باید حجاب داشته باشند (۱۴۰۰/۰۳/۱۴)

- حجاب مانع خودنمایی‌های بی‌مورد بانوان - درخشش هزارن بانوی محجبه در صحنه‌های مختلف	بعضی می‌گویند حجاب مانع از رشد زن و ترقی زن است؛ نه بلعکس؛ حجاب مانع از آن خودنمایی‌های بی‌موردی است که مانع حرکت زن می‌شود. ما امروز هزاران بانوی بزرگ و برجسته در صحنه‌های گوناگون علمی و عملی و اجتماعی و سیاسی و فنی داریم که همه با حجاب کامل در حال زندگی هستند (۱۳۹۹/۱۱/۱۵)	۱۵
- تأکید اسلام بر مسئله حجاب و فاصله‌گذاری بین زن و مرد - تأکید بر نقش وزارت‌خانه‌ها از جمله دانشگاه‌ها بر مساله حجاب	من نسبت به این [مسئله حجاب و حیای اسلامی در دانشگاه‌ها] دغدغه دارم و من خواهش می‌کنم که هم مسئولان دانشگاه‌ها و رؤسای دانشگاه‌ها، هم مدیران وزارت‌های مربوط به دانشگاه‌ها، هم خود دانشجوها - به خصوص دخترخانم‌ها - به مسئله حجاب، به مسئله فاصله‌گذاری بین زن و مرد که در اسلام وجود دارد توجه کنند، به آن اهمیت بدهند، موازین شرعی را در دانشگاه رعایت کنند (۱۳۹۹/۰۲/۲).	۱۶

جدول شماره ۳- مفاهیم استخراج‌شده از مرحله کدگذاری باز

ردیف	مقوله
۱	حجاب ضرورت شرعی و دستور صریح قرآن
۲	تلاش غرب در جهت القای سبک زندگی غربی و حذف نمادهای اسلامی از جمله حجاب
۳	تمام افراد ملزم به رعایت حکم شرعی حجاب
۴	تبیین فلسفه و فواید حجاب برای بانوان
۵	قاطعیت و عدم انصراف از حکم خداوند به‌خاطر رویابستی
۶	حجاب مانع خودنمایی‌های بی‌مورد زنان
۷	مراقبت دستگاه‌های دولتی بر مسئله حجاب
۸	حذف حجاب راهی برای زدودن حیا
۹	وجود حجاب و حریم بین روابط زن و مرد عاملی مهم در جهت حفظ بنیان خانواده

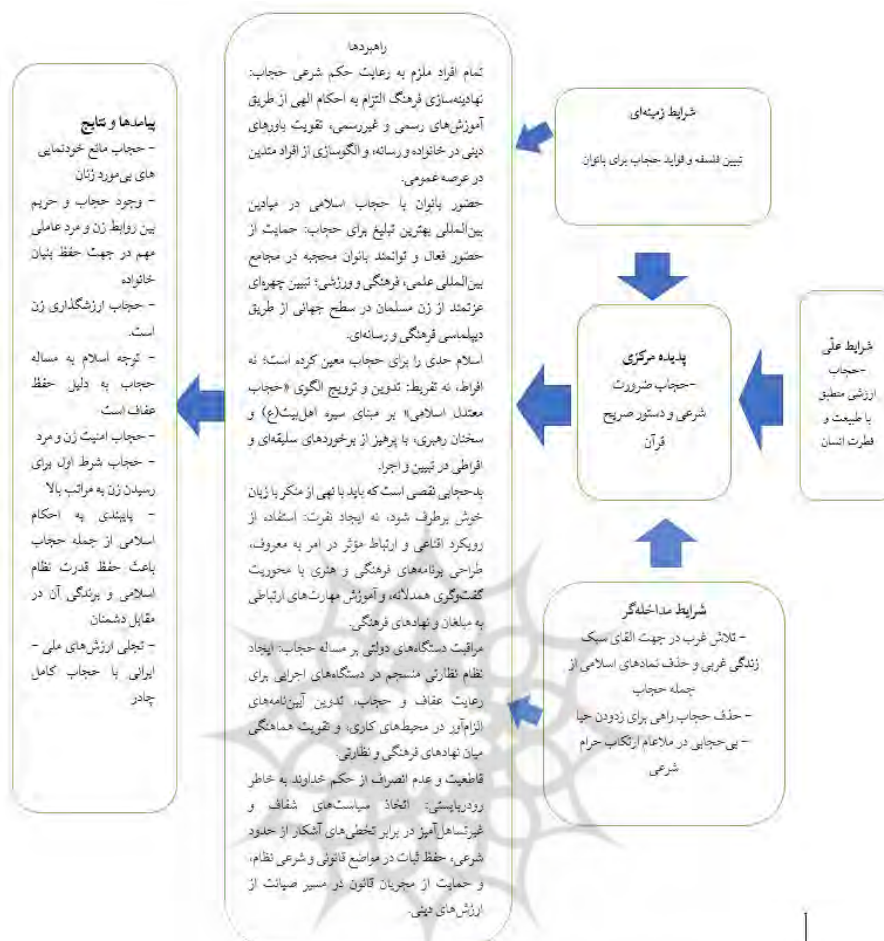
بی‌حجابی در ملاعام ارتکاب حرام شرعی در آشکار	۱۰
تجلی ارزش‌های ملی ایرانی با حجاب کامل چادر	۱۱
حضور بانوان با حجاب اسلامی در میادین بین‌المللی بهترین تبلیغ برای حجاب	۱۲
بدحجابی نقصی است که باید با نهی از منکر با زبان خوش برطرف شود نه ایجاد نفرت	۱۳
حجاب ارزش‌گذاری زن است	۱۴
توجه اسلام به مسئله حجاب به دلیل حفظ عفاف است	۱۵
حجاب امنیت زن و مرد	۱۶
اسلام برای حجاب حدی را معین کرده است، نه افراط نه تفریط	۱۷
حجاب شرط اول برای رسیدن زن به مراتب بالا	۱۸
پایبندی به احکام اسلامی از جمله حجاب سبب حفظ قدرت نظام اسلامی و برندگی آن در مقابل دشمنان	۱۹
حجاب، ارزشی است منطبق با طبیعت انسان.	۲۰

در مرحله کدگذاری باز، گزاره‌ها و بیانات مرتبط با موضوع عفاف و حجاب از متن بیانات آیت الله خامنه‌ای استخراج و مفاهیم اولیه شناسایی شدند.

در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیم هم‌معنا و مرتبط با یکدیگر ادغام گردیده و در قالب مقوله‌های کلی‌تر سازمان‌دهی شدند. در این مرحله، با تبیین روابط میان مقولات، مقوله «واجب شرعی بودن حجاب» به عنوان پدیده مرکزی انتخاب شد و الگوی پارادایمی عفاف و حجاب در اندیشه آیت الله خامنه‌ای شامل شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پدیده محوری، راهبردها و پیامدها ترسیم گردید.

در مرحله کدگذاری انتخابی، با توجه به بسامد، تکرار و نقش محوری، مفاهیم به صورت نظام‌مند به آن مرتبط شدند.

جدول مذکور خلاصه‌ای از مقوله‌های نهایی استخراج‌شده و روابط میان آن‌ها در چارچوب الگوی پارادایمی است.

نمودار شماره ۱ - مدل پارادایمی عفاف و حجاب در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

نتایج کدگذاری انتخابی مقوله‌های مرتبط با حجاب در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

بنابر آنچه گذشت، سومین مرحله کدگذاری در روش داده‌بنیاد، کدگذاری انتخابی یا گزینشی است. در این مرحله، مقوله‌های استخراج‌شده از مراحل پیشین یعنی کدگذاری باز و محوری، به‌صورت منظم به یکدیگر ارتباط داده می‌شوند. در واقع، این مرحله روایت «خط داستان» عفاف و حجاب در چارچوب فکری آیت‌الله خامنه‌ای است.

آنچه پس از تحلیل مفاهیم اولیه، حذف مفاهیم تکراری و ادغام مفاهیم مترادف به‌دست آمد، نشان می‌دهد که حجاب حکم صریح قرآن و ضرورتی شرعی در دین مبین اسلام است (خامنه‌ای بیانات: ۱۴۰۲/۱۰/۰۶). این حکم جای هیچ‌گونه شبهه و تردیدی ندارد و در آموزه‌های اسلامی بارها

مورد تأکید قرار گرفته است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۰۲/۲). از منظر معظّم‌له، این حکم برخاسته از شناخت آفریننده نسبت به انسان و منطبق با طبیعت اوست (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۸/۲۰ و ۱۳۷۷/۱۲/۰۴). بنابراین، ریشه حکم حجاب نه در محدودسازی زنان، بلکه در هماهنگی با ساختار وجودی انسان و سامان‌دهی روابط اجتماعی بر مبنای فطرت و اخلاق است.

از شرایط زمینه‌ای که می‌تواند پاسخ‌گوی شبهات در این زمینه باشد، تبیین فلسفه و فواید این حکم برای آحاد جامعه به‌ویژه بانوان است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۷/۱۲/۰۴). در اینجا می‌توان گفت رهبری، آگاهی و اقناع فکری را مقدمه پذیرش عملی حجاب می‌دانند.

از سوی دیگر، عوامل مداخله‌گری وجود دارد که در تلاش برای حذف این نماد اسلامی از جوامع مسلمان هستند. ایشان ترک حجاب در ملأعام را «حرام شرعی آشکار» می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۱۲/۱۷) و هشدار می‌دهند که حذف حجاب، راهی برای زدودن حیا از جامعه است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۱۲/۱۳). در این چارچوب، تلاش غرب در جهت شبهه‌پراکنی درباره احکام اسلام از جمله حکم حجاب، تلاشی هدفمند در راستای القای سبک زندگی غربی و تضعیف هویت اسلامی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۰۶/۲۵).

با این اوصاف، در جامعه اسلامی باید راهبردهایی معین و کارآمد برای حفظ و تقویت این ارزش به‌کار گرفته شود. از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، تمام افراد جامعه ملزم به رعایت حکم شرعی حجابند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۱۰/۱۴). برای تحقق این امر، دستگاه‌های حاکمیتی باید بر اجرای صحیح آن مراقبت کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۰۵/۳۰) و قاطعیت در اجرای احکام شرع و مقابله با اقدامات منافی مبانی اسلام، لازمه صیانت از این ارزش است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۶/۰۴). درعین حال، ایشان تأکید می‌کنند که حضور بانوان در میادین بین‌المللی و در تمامی عرصه‌ها، نه تنها منافاتی با حجاب ندارد، بلکه بهترین تبلیغ برای اسلام است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۱۰/۱۴). این نگاه، حجاب را به‌عنوان نشانه‌ای از عزت زن مسلمان معرفی می‌کند، نه مانعی در برابر رشد و پیشرفت او. اسلام برای حجاب حدی مشخص کرده است: نه افراط و نه تقریط (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۴/۰۸/۲۲). از همین رو، بدحجابی به‌عنوان نقصی اخلاقی و اجتماعی باید با نهی از منکر همراه با گفت‌وگو و زبان خوش اصلاح شود، نه از طریق ایجاد نفرت یا اجبار (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۷/۱۹).

در طرح‌واره اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، کاربست این راهبردها موجب می‌شود که با حفظ حجاب، زن و مرد مسلمان احساس امنیت اجتماعی و روانی پیدا کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۵/۱۲/۲۰). رعایت حکم حجاب، عاملی مهم در حفظ عفاف است و تأکید اسلام بر آن

ناظر به همین کارکرد اجتماعی و اخلاقی می‌باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۷/۳۰). به باور ایشان، نخستین پیامد شکستن حریم حجاب، سست شدن بنیان خانواده است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۲/۱۱). از سوی دیگر، حجاب نشانه ارزش‌گذاری زن است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۲/۲۳) و این حکم الهی، شرط نخست برای رسیدن زن به مراتب والای انسانی تلقی می‌شود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۲/۰۹/۱۷).

معظم‌له حجاب را مانعی برای خودنمایی‌های بی‌مورد زنان می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۱۱/۱۵) و بانوان ایرانی دارای حجاب کامل را تجلی ارزش‌های ملی و انقلابی معرفی می‌کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۰۸/۲۳). از نگاه ایشان، این امر عاملی برای حفظ قدرت و برندگی نظام اسلامی در برابر استکبار و دشمنان است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۲/۰۳/۰۸).

برآیند این بیانات نشان می‌دهد که از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، حجاب نه تنها حکمی شرعی، بلکه ابزاری راهبردی برای حفظ هویت اسلامی و مقابله با تهاجم فرهنگی غرب می‌باشد. تحلیل این دیدگاه بیانگر آن است که حجاب در منظومه فکری ایشان پیوندی عمیق با امنیت اجتماعی، کرامت زن و پایداری خانواده دارد. بنابراین، حجاب صرفاً یک پوشش ظاهری نیست، بلکه نماد مقاومت فرهنگی و سنگری برای پاسداری از ارزش‌های اسلامی در برابر جریان‌های معارض محسوب می‌شود.

۶. انطباق مقوله‌های کشف شده از مدل اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای با قانون عفاف و حجاب

در این بخش، به منظور بررسی میزان هم‌سویی اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای درباره عفاف و حجاب با «قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب»، مقوله‌های استخراج شده از مدل فکری ایشان با مفاد این قانون تطبیق داده می‌شود تا ابعاد نظری و راهبردی آن روشن گردد.

۶-۱. وجود حجاب و حریم بین روابط زن و مرد عاملی مهم در جهت حفظ بنیان خانواده

مقوله مذکور یکی از پیامدها به عنوان خروجی راهبردها در مدل اندیشه‌ی آیت‌الله خامنه‌ای است. با این بیان که حضور مردان و زنان در تعاملات اجتماعی براساس اصولی مانند روابط سالم و در چارچوب‌های شرعی و رعایت حجاب مورد تأکید اسلام است. عمده دلیل این امر استحکام بنیان مقدس خانواده می‌باشد. اهمیت این نهاد مقدس در اسلام، تا جایی است که در روایت آمده: «ما بنی بناء فی الاسلام أحب إلی الله عزوجل من التزویج» (حرعاملی، بی‌تا، ۳/۱۴). در بسیاری از کتب روایی در ابواب نکاح، بر امر ازدواج و اهمیت آن در اسلام تأکید شده است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۸۷/۲۲؛ طوسی، بی‌تا: ۳/۱۳۴ و حرعاملی، بی‌تا: ۳/۱۴). همچنین با عنایت

به اهمیت این نهاد مقدس، آیات بسیاری درباره امر ازدواج نازل شده است (نور: ۳۲؛ نساء: ۳؛ روم: ۲۱؛ بقره: ۱۸۷؛ اعراف: ۱۸۹ و بقره: ۲۲۱). تمامی این موارد به دلیل اهمیت خانواده به عنوان یک واحد اجتماعی در تأمین امنیت روانی افراد، بقای نسل و تحقق اهداف فردی و اجتماعی است. از این رو در اسلام مکانیزم‌های حقوقی و اخلاقی با توجه به فطرت و متناسب با بافت وجودی زن و مرد قرار داده شده است که تضمین کننده دوام و بقای خانواده باشد. در قانون اساسی هم که مبین ضوابط اسلامی و تمام نهادهای جامعه ایران می باشد؛ اصل دهم از قانون اساسی اختصاص به این نهاد مقدس دارد. در این اصل آمده است: «از آنجاکه خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد» (قانون اساسی). همان گونه که از محتوای این اصل برمی آید، قداست این نهاد تا جایی است که تمام قوانین باید در جهت پیشبرد اهداف متعالی آن باشند.

در پژوهش حاضر با تحلیل گزاره‌هایی که حاوی کلیدواژه‌های عفاف و حجاب می باشد، بعد از طی مرحله کدگذاری باز، در مرحله کدگذاری محوری یکی از مقوله‌های اصلی در منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای، بحث دوام خانواده در صورت پابندی افراد جامعه به حکم شرعی حجاب است. ایشان در پی تشکیل ساختار مدنی و جامعه مطلوب اسلامی با توسل به تفکر الهی، حجاب را یکی از عوامل مهم در تحکیم بنیان خانواده می دانند؛ چنانچه در سخنان و بیاناتی که در چند دهه اخیر در مناسبت‌های گوناگون ایراد نموده‌اند، به این امر تصریح کرده‌اند. در پی تطبیق اندیشه و بیانات ایشان با «قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب» با تأمل و تفکر در بیانات، می توان به ارتباط تنگاتنگ آن دو پی برد. بر همین اساس در سیاست‌های کلی خانواده (ابلاغی ۱۳۹۵/۰۶/۱۳) که در ۱۶ بند به تصویب رسیده است، بر تقویت و تحکیم بنیان خانواده بر پایه الگوهای اسلامی و محور قرار گرفتن خانواده در قوانین تأکید شده است. همچنین بر ایجاد فضای سالم و رعایت روابط اسلامی زن و مرد و ممنوعیت نشر برنامه‌های مخلّ ارزش خانواده و مقابله مؤثر با جنگ نرم دشمنان تأکید شده است.

در فصل دوم قانون عفاف و حجاب که اختصاص به وظایف عمومی دستگاه‌ها دارد، در تبصره ۲، دستگاه‌های اجرایی را ملزم به برگزاری برنامه‌هایی به منظور تبیین سبک زندگی اسلامی خانواده محور نموده است. همچنین در ماده ۵ همین فصل، قانون‌گذار کارگروه ساماندهی مُد و لباس را موظف به طراحی، تولید و عرضه لباس‌های متناسب با سبک زندگی اسلامی خانواده محور و فرهنگ عفاف و حجاب کرده است. بدین منوال قانون‌گذار در مواد دیگر بر این امر تأکید دارد. همچنین

ایشان نابود کردن کانون خانواده و محیط گرم و برکات این نهاد مقدس را ناشی از مخالفت با حجاب بیان می‌کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۰/۰۳/۰۱؛ ۱۳۸۹/۰۴/۱۲؛ ۱۳۸۶/۱۰/۱۹؛ ۱۳۸۶/۰۴/۱۳ و ۱۳۸۳/۰۳/۰۲). آیت‌الله خامنه‌ای پوسیدگی بنیان خانواده در جوامع غربی و وابسته نبودن زن و شوهر به یکدیگر را، از عوارض مسئله بی‌حجابی توصیف کرده‌اند. آنچه از عنوان کلی قانون برمی‌آید، هدف قانون‌گذار از وضع قانون مذکور در جهت استحکام نهاد مقدس خانواده است که بسیاری از نابسامانی‌ها در حوزه خانواده، در صورت ریشه‌یابی از آثار سوء بی‌حجابی و بدحجابی است. در فصل نخست، قانون‌گذار با اذعان به اهمیت این نهاد در تعالی انسان‌ها، هر آنچه را در جهت تضعیف این نهاد مقدس باشد، ناقض قانون اساسی محسوب نموده است. در فصل سوم و چهارم نیز دستگاه‌های اجرایی را ملزم به اموری کرده است که در راستای آموزش و ترویج سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور باشد، سبکی که خانواده را در مسیری قرار دهد که در مسیر رسالت حقیقی خود قرار گیرد. نهادی که در تمدن اسلامی از اصالت خاصی برخوردار بوده و یکی از تفاوت‌های اساسی این تمدن با تمدن‌های غیرالهی است.

مضمون بیانات ایشان و همچنین آنچه از مفاد سیاست‌های کلی خانواده فهمیده می‌شود، این نکته است که مخالفت با حکم حجاب، یکی از مهم‌ترین عوامل نابودی و سست کردن نهاد خانواده (آیبار، ۱۴۰۰: ۷۲) به‌خصوص توسط غرب است (وحدانی‌فرد و حسینی، ۱۴۰۰: ۱۶). تلاش غرب در جهت ترویج سبک زندگی غربی، مطرود و متحجر جلوه دادن سبک زندگی اسلامی، بنیان خانواده، حکم حجاب و ارتباط دادن بی‌پایه و اساس این حکم در رابطه با آزادی و حقوق بشر بانوان از نکات مهم دیگری است که از بیانات ایشان در چند دهه اخیر قابل برداشت است. از این‌رو آنچه از تدبیر در قانون عفاف و حجاب به‌دست می‌آید، محور قرار گرفتن خانواده در قانون مذکور، کاملاً ملموس می‌باشد.

چنانچه در ابتدای این بخش از پژوهش اشاره شد، عنوان قانون بیانگر فلسفه وضع این قانون است. در فصل نخست که شامل کلیات می‌باشد، در ماده یک قانون‌گذار از خانواده به‌عنوان کانون اصلی رشد و تعالی انسان‌ها نام برده است و در ادامه هر امری را که منجر به کاهش ارزش این نهاد و برهم زدن آرامش زن و مرد به‌عنوان دو ستون مهم خانواده باشد، نقض بندهای ۱ و ۷ اصل سوم و دهم قانون اساسی ذکر کرده است.

همچنین در فصل دوم که به وظایف دستگاه‌های عمومی اختصاص یافته است. در ماده ۳ کلیه دستگاه‌های اجرایی را ملزم به برگزاری دوره‌های ضمن خدمت برای کارکنان کرده است که این دوره‌ها با محوریت آموزش «سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور» به‌ویژه تعهد زوجین به یکدیگر و نیز

ترویج «فرهنگ عفاف و حجاب» می‌باشد. همچنین قانون‌گذار در ماده ۵ همین فصل دستگاه‌های مرتبط با طراحی، تولید و عرضه لباس را موظف به ارائه لباس‌های متناسب با «سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» نموده است. در ماده ۶ نیز در جهت حمایت از ترویج فرهنگ عفاف و حجاب و سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور، اقلام مرتبط با این امر را مشمول وضع معافیت‌ها، مشوق‌ها، تسهیلات و... کرده است. در ادامه قانون‌گذار در فصل سوم که اختصاص به وظایف اختصاصی دستگاه‌ها دارد، تمامی دستگاه‌های مذکور در این فصل را ملزم به اقداماتی نموده که منتج به سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور و در راستای ترویج فرهنگ عفاف و حجاب و همچنین ایجاد محیطی سالم عاری از هرگونه روابط خارج از شئون اسلامی باشد. با تدقیق در وظایف دستگاه‌ها و تأکید قانون‌گذار در راستای ترویج سبکی از زندگی که منجر به استحکام و بقای نهاد مقدس خانواده باشد، همگام با بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است که یکی از عوامل مهم موفقیت خانواده در انجام رسالت خود در این امر می‌دانند.

۶-۲. بدحجابی نقصی است که باید با نهی از منکر با زبان خوش برطرف شود، نه ایجاد نفرت (مقوله راهبردی)

این مقوله یکی از راهبردهای مدل اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در موضوع عفاف و حجاب بوده و هدایت‌گر آمران به معروف و ناهیان از منکر است که با زبان لین و نه با زبان خشونت در راه ترویج فرهنگ عفاف و حجاب گام بردارند.

نهاد امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یکی از راهبردهای کلیدی و ضروریات شرع مقدس اسلام در جهت مقابله با هنجارشکنی‌هایی است که این هنجارها براساس باورها، ارزش‌ها و اعتقادات دینی شکل گرفته است. نهادهای که آیات و روایت‌های متعددی بر ضرورت اتیان این واجب شرعی دلالت دارند (خمر و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۷). ماده ۵۷ و ۵۸ «قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب» ناظر به این نهاد می‌باشد (مصوب ۱۴۰۳/۹/۱۰). آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات مختلفی در مناسبت‌های گوناگون، بر اهمیت و ضرورت انجام آن برای قوام نظام اسلامی و زنده نگه داشتن احکام الهی تصریح کرده‌اند. ایشان نهی از منکر برای مردم را زبانی می‌دانند، اما برای حکومت در صورتی که منکر بزرگی باشد، برخورد قانونی را هم مجاز می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۷/۰۲/۲۲) و تصریح می‌کنند که اگر امر به معروف و نهی از منکر لسانی صورت پذیرد، اثرش از مشت پولادین حکومت‌ها بیش‌تر است، به شرطی که این وظیفه شرعی را اغلب مردم انجام دهند. از طرفی لازمه انجام این وظیفه شرعی را، شناخت دقیق معروف و منکر می‌دانند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸: ۲۴/۳). معظّم‌له به آیات متعددی برای این واجب شرعی استناد

کرده‌اند. ازجمله آیه ۱۲۵ سوره نحل: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ». منظور از موعظه در این آیه، ارشاد و هدایت به‌سوی خیر مظنون و یا ردع و منع از شر احتمالی است (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۵/۴۳۶). با وجود آیات فراوان در اثبات ضرورت این امر، ایشان اغلب به این آیه استناد کرده‌اند. شاید دلیل استناد مکرر ایشان به این آیه، اشاره به وجود امر به معروف و نهی از منکر به روشی مؤثر است، زیرا منظور از حکمت در این آیه به تعبیر معظم‌له، اندیشه مستحکم است که هیچ ابزار عقلانی، معاند، معارضی و هیچ استدلال و تجربه‌ای قادر به رد و انکار آن نیست. یکی از مسائلی که به‌صورت دائم از طرف بدخواهان نظام مورد تردید قرار می‌گیرد، حکم حجاب است که برای اقناع طرف مقابل، نیاز به استدلالی محکم می‌باشد. همچنین ایشان اذعان می‌کنند به اقتضای تلاش دشمن در عرصه فرهنگ و اخلاق، امر به معروف و نهی از منکر واجب همگانی می‌شود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۷/۰۷).

آیت‌الله خامنه‌ای امر به معروف و نهی از منکر را واجب الهی می‌دانند که رودربایستی و خجالت برنمی‌دارد (مظفری، بی تا: ۱۶۸). ایشان مخالفت کردن با احکام الهی و به فساد کشیدن نسل مؤمن و منکرات اخلاقی را ازجمله منکراتی می‌دانند که نیازمند انجام این واجب الهی است که اساساً قوام نظام بسته به آن است و بدون آن پایه‌های نظام سست می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۷۱: ۲۶). واجبی که در آیات متعددی به این فریضه مهم و حیاتی پرداخته شده فراوان است، ازجمله این آیات، آیه ۴۱ سوره آل عمران می‌باشد؛ باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی و امر به معروف و نهی از منکر کنند...^۷». در این آیه یکی از ویژگی‌های مهم امت اسلام را اهتمام به این فریضه مهم الهی دانسته‌اند. در صورتی که کسی واجد این ویژگی نباشد، از مسلمانان نیست. این امر به دلیل اهمیتی است که دعوت به خیر و نهاد امر به معروف و نهی از منکر در اسلام دارد (آل عمران: ۱۰۴ و العیاشی، ۱۳۸۰: ۱/۱۹۵). آیه دیگر، آیه ۱۱۰ سوره آل عمران است: «شما بهترین امتی بودید که به سود انسان‌ها آفریده شده‌اند».^۸ (چه اینکه) امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید (آل عمران: ۱۱۰). در این آیه مسلمانان را بهترین امتی ذکر کرده است که فریضه امر به معروف و نهی از منکر انجام می‌دهند و قائم به حق امر به معروف و نهی از منکر هستند و ذکر ایمان پس از آن، مانند ذکر کل بعد از جز، یا ذکر اصل بعد از فرع است (طباطبایی، (بی تا): ۳/۵۸۳). ضرورت و ارزش بالای این فریضه تا جایی است که انجام آن در جامعه معیار مهمی برای امتیاز امت می‌باشد، زیرا اصلاح جوامع بشری، منوط به برپایی این فریضه الهی است. چنانچه در آیه ۱۱۲ سوره توبه آمده است: «آمران به معروف و نهی کنندگان از منکر، حافظان حدود (مرزهای) الهی هستند، (مؤمنان حقیقی‌اند)؛ و بشارت ده به (این چنین مؤمنانی)».^۹ در این آیه نیز یکی از ویژگی‌های مهم مؤمنان را

به‌جا آوردن این امر می‌داند. اهمیت این امر تا جایی است که در این آیه به‌عنوان حافظ حدود الهی در یک جامعه از آن نام برده شده است که مسلمانان با انجام این مهم، به اصلاح جامعه پرداخته تا از قوانین الهی تخلفی نشود.

از دیگر ادله روایی مهم بر اهمیت این نهاد و واجب شرعی؛ پاسخ امام حسین (ع) به افرادی مانند محمد حنفیه، عبدالله بن مطیع و ابن عباس است که خواستند حضرت را از رفتن به عراق منصرف کنند: «من از روی خودخواهی و سرمستی و برای فساد و ستمگری خارج نشدم؛ بلکه برای اصلاح در امت جدم محمد (ص) بیرون آمدم. می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر کنم و به سیره و روش جدم [پیامبر] و پدرم علی بن ابی طالب رفتار نمایم»^{۱۰} (شهر آشوب: ۱۳۷۹: ۸۹/۴ و بحارالانوار، ۴۴: ۳۲۹). همچنین امام علی (ع) در نامه ۴۷ و وصیت حضرت به امام حسن و حسین فرموده‌اند: «امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که بدهای شما بر شما مسلط می‌شوند، آنگاه هر چه خدا را بخوانید، جواب ندهد»^{۱۱} (علامه مجلسی، ۱۴۰۳: ۹۷/۹۰). چنانچه از مفهوم این نامه برمی‌آید، ترک این فریضه الهی، برابر است با تسلط اشرار بر جامعه مسلمین. در مورد بدحجابی و بی‌حجابی نیز بی‌تفاوت بودن به این امر، آثار مخرب بسیاری بر آحاد جامعه دارد که از جمله آن، فروپاشی نهاد خانواده است که هدف اصلی دشمنان نظام از تبلیغ بی‌حجابی و جلوه دادن حجاب به‌عنوان نماد عقب‌ماندگی و حصر بانوان، تخریب این نهاد مقدس می‌باشد؛ چراکه مهم‌ترین مکان تعالی و رشد انسان‌ها، در خانواده صورت می‌گیرد.

آیت‌الله خامنه‌ای نیز از بی‌حجابی که رژیم پهلوی سعی در رواج آن داشت؛ به منکر واضح و حرام الهی تعبیر می‌کنند. تعبیری که امام نیز به‌کار برده بودند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۷/۱۲/۱۳۹۶). ایشان با اذعان به این مطلب که گاهی شاهد این موضوع هستند که حکم حجاب چنانچه باید و شاید از سوی مردان و بانوان رعایت نمی‌شود، راه آن را نهی از منکر می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۲۲/۰۲/۱۳۸۲). چنانکه در قانون اساسی در اصل هشتم بنا به اهمیت این امر اختصاص به آن دارد دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر را وظیفه‌ای همگانی بیان می‌نماید که این وظیفه به‌صورت متقابل به‌عهده مردم و دولت است و شرایط و حدود آن را قانون معین می‌کند. با عنایت به اینکه بیانات معظم‌له، بیانگر احیای ارزش‌های اسلامی، قوام نظام اسلامی با راهبردهای شرعی است که در بیانات مختلف امر به معروف و نهی از منکر از جمله این راهبردها بوده و از جمله فرایضی است که استفاده دین الهی و زنده نگه داشتن احکام الهی، منوط به انجام این وظیفه توسط آحاد جامعه مسلمانان می‌باشد. چنانچه به اقتضای تلاش دشمن در تغییر سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور به سبک غربی، امر به معروف و نهی از منکر را امری حیاتی و لازمه مقابله با تلاش دشمنان نظام اسلامی

بیان می‌کنند. در این زمینه، در مورد حکم حجاب بی تفاوت بودن و سکوت در برابر مبلغان برهنگی و تنزل ارزش بانوان به عنوان کالایی بی ارزش و به دنبال آن سست کردن بنای خانواده و دور نمودن زنان از رسالت اصلی خویش را، کمک به تحقق اهداف دشمن در جهت ترویج فساد و مُخل این نهاد مقدس بیان می‌کنند. در قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در ماده ۵۷ و ۵۸ نیز بر این امر دلالت دارد. بنابراین بی حجابی و بدحجابی به عنوان یکی از منکرات و افعال حرام الهی از مواردی است که نیازمند اتیان فریضه امر به معروف و نهی از منکر است. البته آن هم به طریقی که آیت الله خامنه‌ای توصیه کردند یعنی انجام این فریضه از طرف مردم به صورت لسانی است، آن طور که قانون‌گذار در ماده ۵۷ به این طریق تصریح کرده است و طبق مبانی شرعی و اصل هشتم قانون اساسی، در صورت ارتکاب عدم رعایت حجاب شرعی، بی حجابی یا بدپوششی امر به معروف و نهی از منکر لسانی را وظیفه مردم می‌دانند و در صورتی که آمر به معروف و ناهی از منکر در بادی امر با پرخاش و دعوا انجام دهد، قانون‌گذار جزای نقدی در نظر گرفته است. بنابراین ضرورت انجام این فریضه در صورت مشاهده عدم رعایت حجاب شرعی و به طریق لسانی و تطبیق بیانات معظم له با قانون عفاف و حجاب در این حوزه مشهود است.

۶-۳. مراقبت دستگاه‌های دولتی بر مسئله حجاب (مقوله راهبردی)

این مقوله در مدل اندیشه آیت الله خامنه‌ای از راهبردهای مهم در جهت تعمیق و توسعه فرهنگ عفاف و حجاب، جای دارد. با عنایت به اینکه رسالت حکومت اسلامی تطبیق امور مختلف آحاد جامعه با تعالیم شریعت و آموزه‌های وحیانی دین مبین اسلام است؛ از این رو در مسئله حجاب که به گفته معظم له حکم صریح قرآن می‌باشد، در رابطه با قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، دستگاه‌های مختلف باید همکاری لازم را داشته باشند. همان گونه که در فصل دوم و سوم این قانون به طور مفصل به وظایف عمومی و اختصاصی دستگاه‌ها در این رابطه پرداخته شده و قانون‌گذار در راستای ترویج فرهنگ عفاف و حجاب تمامی دستگاه‌ها را موظف به این امر کرده‌اند. قانون‌گذار در فصل دوم در شش ماده به وظایف عمومی دستگاه‌های اجرایی پرداخته است و تمام دستگاه‌های مذکور در ماده ۳ این قانون را ملزم به آموزش کارکنان‌شان به صورت حضوری در هر سال در خصوص «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» (به ویژه تعهد زوجین به یکدیگر و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب) کرده است. مواد ۴، ۵ و ۶ در همین فصل مذکور ناظر به این امر است. معظم له نیز در بیانات‌شان در مناسبت‌های گوناگون بر این امر و اهتمام دستگاه‌های اجرایی تأکید داشته‌اند. به طوری که تمام شئون اعم از اقتصاد، فرهنگ و غیره، همگی باید با موازین و اصول دینی هم‌آهنگ باشند که حکم حجاب، از جمله آن‌هاست. از همین رو قانون‌گذار در فصل سوم قانون

عفاف و حجاب به‌طور مجزا و در ۲۵ ماده که بخش زیادی از قانون را به‌خود اختصاص داده است، به تکالیف دستگاه‌های اجرایی پرداخته و تمامی دستگاه‌ها را ملزم به رعایت مفاد این قانون کرده است (قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، مصوب ۱۴۰۳/۹/۱۰).

ایشان دستگاه‌های مختلف کشور و دستگاه‌های دولتی و انقلابی را موظف می‌دانند هرچه پیش‌تر به موازین و اصول انقلابی - اسلامی نزدیک‌تر شوند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۲/۱۰/۰۱). همچنین در جای دیگر هموار کردن راه و زمینه برای اجرای واجبات الهی، از جمله امر به معروف و نهی از منکر را وظیفه مسئولان، قانون‌گذاران و مجریان قانون می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۷/۲۹). با این بیان که یکی از شاخصه‌های مهم در یک جامعه اسلامی، میزان پایبندی مسئولان اصلی نظام و دستگاه‌های اجرایی به اصول و ارزش‌های دینی است (نصرتی، ۱۳۸۳: ۲۴۳). ایشان تمامی دستگاه‌های حکومتی را موظف به حمایت از آمر به معروف و ناهی از منکر می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۴/۲۲). زیرا دستگاه‌های اجرایی براساس قانون، حد و مرزها را مشخص کرده و با ابزار تسهیل‌کننده و بازدارنده، آحاد جامعه را به اجرای قانون و می‌دارند (نظرپور، بی‌تا: ۸۱).

همچنین آیت‌الله خامنه‌ای تمام مراکز دولتی، ادارات و دانشگاه‌ها را موظف می‌دانند همه را به پیروی از تعالیم نورانی قرآن تشویق نمایند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۹/۰۳/۱۰). ایشان با تصریح به این امر که حجاب یک حکم شرعی و یک مسئله قانونی است؛ اذعان می‌کنند در این زمینه در درجه اول دستگاه‌های دولتی و حکومتی و مدیران آن‌ها را مراقبت کنند تا براساس قانون عمل شود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۰۵/۰۳). خداوند متعال نیز به‌مثابه فرستادن مجموعه قوانین، یعنی احکام یک حکومت دستگاه اجرایی اداری مستقر کرده است. چنانکه رسول خدا (ص) در رأس تشکیلات اجرایی مسلمانان قرار داشت و علاوه بر ابلاغ وحی، به اجرای احکام اسلام همت گماشتند و بنابر اینکه بعد از رسول خدا و تا ابد اجرای احکام الهی ضرورت دارد، تشکیل حکومت و برقراری دستگاه اجرا و اداره ضرورت دارد (خمینی، بی‌تا: ۲۵). بنابرین با توجه به ماهیت و جامعیت احکام و قوانین اسلام، تشکیل حکومت اسلام و ضرورت دستگاه‌های زیرمجموعه آن که اجرای و پیاده‌سازی احکام را برعهده دارند، ضرورتی غیرقابل انکار است. چنانچه امام خمینی (ره) ضعف دولت را در عملکرد نامطلوب دستگاه‌های اجرایی می‌دانستند (خمینی، ۱۳۸۹: ۱۳/۳۷۹). همچنین امام در باب ضرورت امر به معروف و نهی از منکر در صورت عملکرد نادرست دستگاه‌های اجرایی، آحاد ملت را موظف به امر به معروف می‌دانستند (خمینی، ۱۳۸۹: ۱۳/۴۷۰). همچنین ایشان مسئله حجاب را در زمره مسائلی می‌دانند که از مسائل اصولی جامعه اسلامی است و دستگاه‌های حاکمیتی باید این اصول را رعایت کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۶/۰۴). از جمله سازمان‌هایی که بارها ایشان مورد

تأکید قرار دادند، سازمان صداوسیما است. با این توضیح که این سازمان آنچنان می‌تواند فرهنگ‌سازی کند که زن مؤمن انقلابی با حجاب دارای خصوصیات زن اسلامی در جامعه محترم و مکرم باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۲/۲۱). به دلیل اهمیت این سازمان، اصل ۱۷۵ قانون اساسی اختصاص به آن دارد و تمام برنامه‌های آن باید براساس رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باشد. همچنین به دلیل اهمیت این سازمان، عزل و نصب رئیس آن برعهده رهبری بوده و این سازمان زیر نظر مستقیم ایشان است. بنابراین سیاست‌گذاری و هدایت و تدبیر لازم در تمامی ابعاد و شئون، از اختیارات اختصاصی ایشان می‌باشد (فتحی، ۱۳۹۷: ۳۱۱).

با توجه به اینکه دستگاه‌های اجرایی بازوان نظام اسلامی در اداره جامعه و اجرای قوانین الهی است؛ از این رو در هر قانونی به منظور تحقق اهداف آن قانون، هر کدام از دستگاه‌های اجرایی وظایفی برعهده دارند. این وظایف شامل استفاده از ظرفیت حداکثری برای اولویت‌بخشی به برنامه‌هایی است که در جهت توسعه و تعمیق اهداف آن قانون باشد. قانون‌گذار نیز در قانون مذکور بخش زیادی از این قانون را به وظایف عمومی و اختصاصی دستگاه‌ها اختصاص داده است. زیرا بدون ورود دستگاه‌های اجرایی، عملاً هیچ قانونی قابلیت اجرایی و عملی شدن را ندارد. برای نمونه از جمله سازمان‌هایی که آیت‌الله خامنه‌ای در مناسبت‌ها و بیانات متعددی بر نقش بی‌بدیل و کلیدی آن تأکید داشته‌اند، سازمان صداوسیما می‌باشد. علاوه بر اینکه در ماده ۸ مختص این سازمان است، در مواد دیگر نیز قانون‌گذار بر رویکرد این سازمان در جهت تدارک و تمهید برای تحقق اهداف قانون پرداخته است؛ چراکه آن‌طور که بیان کردند، این سازمان نقش بسیار مهمی در فرهنگ‌سازی ایفا می‌کند و در الگودهی به آحاد جامعه و تعمیق و توسعه مقوله عفاف و حجاب می‌تواند بسیار تأثیرگذارتر از سازمان‌های دیگر باشد. قانون‌گذار ۲۵ دستگاه اجرایی را مخاطب این قانون قرار داده است تا همگی در راستای ترویج و توسعه فرهنگ عفاف و حجاب و نیز تقویت سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور در تلاش باشند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان داد که در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، حجاب فراتر از یک حکم شرعی صرف، ابزاری کلیدی برای تحکیم نهاد خانواده و تضمین سلامت اجتماعی است. این دیدگاه نشان می‌دهد که رعایت حجاب در جامعه اسلامی، نه تنها اثر فردی دارد، بلکه پیامدهای اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای نیز به همراه دارد؛ از جمله حفظ آرامش روانی خانواده، پیشگیری از فروپاشی بنیان خانواده و تقویت انسجام اجتماعی.

تحلیل تطبیقی بیانات معظّم له با قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب نشان می‌دهد که قانون‌گذار با الهام از آموزه‌های دینی، چارچوبی عملیاتی برای حفظ خانواده و فرهنگ اسلامی طراحی کرده است. این چارچوب شامل نظارت و حمایت دستگاه‌های دولتی، ترویج امریه معروف و نهی از منکر به شیوه‌ای نرم و آموزشی، و طراحی برنامه‌های فرهنگی و رسانه‌ای مطابق سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور می‌باشد.

این پژوهش ارتباط مستقیم میان فقه جامع‌نگر و سیاست‌گذاری مدرن را آشکار کرد و نشان داد که قانون‌گذاری در حوزه حجاب و خانواده، علاوه بر رعایت ارزش‌های دینی، می‌تواند ابزاری راهبردی برای مقابله با تهاجم فرهنگی و تهدیدهای اجتماعی باشد.

از دیدگاه کاربردی، یافته‌های پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان فرهنگی کمک کند تا اقدامات آموزشی، رسانه‌ای و قانونی را با رویکرد هم‌افزایی میان آموزه‌های دینی و قوانین جاری، هدفمندتر و اثربخش‌تر طراحی نمایند. به این ترتیب، مدل اندیشه آیت الله خامنه‌ای می‌تواند الگوی عملی و قابل‌انکایی برای تقویت سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور در دهه‌های آینده ارائه دهد.

پیشنهادهای

پیشنهاد می‌شود نهادهای قانون‌گذار و سیاست‌گذار فرهنگی، از جمله شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در تدوین و اجرای سیاست‌های مرتبط با عفاف و حجاب، از الگوی اندیشه‌ای آیت الله خامنه‌ای با محوریت خانواده و سلامت اجتماعی استفاده کنند.

لازم است برنامه‌های آموزشی، رسانه‌ای و هنری در زمینه حجاب و عفاف، بر پایه‌ی بازنمایی مثبت و هویت‌ساز از زن مسلمان محجبه طراحی شوند؛ به‌طور خاص با تکیه بر نقش او در تحکیم خانواده و پیشرفت اجتماعی. تولید محتوای متنوع در رسانه‌های ملی و فضای مجازی با زبان روز و جذاب، می‌تواند در نهادینه‌سازی این گفتمان مؤثر باشد.

پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده، الگوی پارادایمی عفاف و حجاب در اندیشه معظّم له با سایر اندیشمندان اسلامی و نیز با دیدگاه‌های فمینیستی یا جامعه‌شناسی معاصر مقایسه شود تا ابعاد نظری و کارکردی این الگو در سطح جهانی تبیین شود.

پی‌نوشت‌ها:

1. Grounded Theory
2. Strauss et al.,
3. Validity
4. Reliability
5. Systematic Approach
6. Credibility

۷. وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ.

۸. کُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ.
۹. أَلَا يَرَوْنَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ.
۱۰. أَنِّي لَمْ أَخْرِجْ بَطَرًا وَلَا أَشْرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا أَخْرَجْتُ الظُّلُمَ الصَّلَاحَ فِي أُمَّةٍ جَدِّي مُحَمَّدٍ أُرِيدُ أَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَسِيرُ بِسِيرَةِ جَدِّي.
۱۱. لَا تَتْرَكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، فَيُؤَلَّى عَلَيْكُمْ | أَشْرَاكُمْ | شِرَارَكُمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابَ لَكُمْ.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

قرآن کریم.

۱. حرعاملی، محمد بن حسن (بی‌تا). وسائل الشیعه. بیروت: دار احیاء تراث العربی.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۱). پرتوی از روشنایی. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی آذربایجان غربی.
۳. _____ (۱۳۸۸). سایه‌سار ولایت. قم: دفتر نشر معارف.
۴. خسروپناه، عبدالحسین (بی‌تا). منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای. سازمان انتشارات و پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۵. خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۶. _____ (بی‌تا). ولایت فقیه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۷. شهرآشوب، محمدبن علی (۱۳۷۹). منقب آل ابی طالب. قم: علامه.
۸. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴). ترجمه تفسیر المیزان. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۹. طوسی، محمد بن حسن (بی‌تا). استبصار. چاپ سوم. تهران: دار الکتب الاسلامی.
۱۰. علامه مجلسی (۱۴۰۳). بحارالانوار. بی‌جا: کتابخانه سایت فقاها.
۱۱. عباسی، محمد بن مسعود (۱۳۸۰). تفسیر العیاشی. تهران: المطبعه العلمیه.
۱۲. فتحی، محمد (۱۳۹۷). قانون اساسی به همراه نظرات تفسیری شورای نگهبان. تهران: انتشارات پژوهشگاه شورای نگهبان.
۱۳. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحارالانوار. بی‌جا: کتابخانه سایت فقاها.
۱۴. _____ (۱۴۰۳). ملاذ الاخیار فی فهم تهذیب الاخبار. قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی.
۱۵. نصرتی، علی اصغر (۱۳۸۳). نظام سیاسی اسلام. قم: نشر هاجر.
۱۶. نظریور، مهدی (بی‌تا). آشنایی با نظام جمهوری اسلامی. بی‌جا: کتابخانه سایت فقاها.

مقالات

۱۷. امین، الهام و داودی علی اصغر (۱۴۰۲). حجاب، هویت زنانه و هژمونی ایدئولوژیک انقلاب اسلامی در گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۶(۹۹): ۹۵-۱۲۶.
۱۸. آبیاری، زهرا (۱۴۰۰). تحلیل مضمون خوانش حجاب و عفاف در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای. مطالعات فرهنگی اجتماعی حوزه، ۵(۱۰): ۶۱-۸۲.
۱۹. بهادری، علی (۱۳۹۷). پژوهش کیفی داده‌بنیاد و اهمیت، مراحل و شیوه اجرای آن در کاورزی دانشگاه فرهنگیان. دو فصلنامه راهبردهای نوین، ۴(۵).
۲۰. دانایی‌فرد، حسن و امامی، سیدمجتبی (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد. اندیشه مدیریت، ۱(۲).
۲۱. سیداف، حلیم جان و محمدامین، سلام‌الدین (۱۴۰۲). تأثیر حجاب و عفاف بر شخصیت زن در اندیشه قرآنی آیت‌الله خامنه‌ای. مطالعات قرآن و علوم، ۷(۱۴): ۱۹۲-۲۲۶.

doi: ۱۰/۲۲۰۸۱/scs.۲۰۲۲/۷۲۷۳۰

۲۲. خمر، ابراهیم؛ فلاح؛ اکبر، فقیهی و علی (۱۴۰۱). واکاوی فقهی ضرورت تشکیل سازمان امریه معروف و نهی از منکر. مطالعات فقهی و فلسفی. ۱۳ (۵۰): ۵۳-۶۷.
۲۳. طهماسبی، رضا؛ قلی‌پور، آرین؛ ضیائی، محمدصادق و قالیباف‌اصل، حسن (۱۳۹۴). مدیریت استعدادها: یک نظریه داده‌بنیان. مدیریت دولتی. ۱۷ (۱): ۱۳۳-۱۵۱.

doi: ۱۰/۲۲۰۵۹/jipa.۲۰۱۵/۵۱۴۳۰

۲۴. فاضل، محمدهادی (۱۳۸۶). بررسی لزوم و حدود حجاب در در فقه اهل تسنن مطالعات راهبردی زنان. (۳۷).
۲۵. قوامی و همکاران (۱۳۹۹). طراحی الگوی فرایندی بازاریابی محتوا با هدف تقویت قصد خرید مشتریان صنعت خرده‌فروشی با تمرکز بر رسانه‌های اجتماعی. فصلنامه مدیریت کسب و کار. ۱۲ (۴۷).
۲۶. محمدی، بهروز (۱۴۰۳). تحلیل قرآنی حجاب زن از منظر آیت‌الله خامنه‌ای. مطالعات اعتقادی سیاسی. ۲ (۳): ۸۲-۹۵.

doi: ۱۰/۲۲۰۳۴/saas.۲۰۲۴/۲۱۱۷۶۵

۲۷. مهرابی و همکاران (۱۳۹۰). معرفی روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد برای تحقیقات اسلامی. مدیریت فرهنگ سازمانی. ۹ (۲۱).
۲۸. وحدانی‌فر، هادی و حسینی، زکویه بیگم (۱۴۰۰). تحلیلی بر فرهنگ حجاب در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای. مطالعات اندیشه معاصر مسلمین. ۷ (۱۳): ۱۱-۳۹.

منابع انگلیسی

29. Strauss, A. and Corbin, J. (1998). Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Technique (2nd Edition). Sage, Newbury Park, London.

قوانین

۳۰. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۵۸/۰۱/۱۰).
۳۱. قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب (مصوب ۱۴۰۳/۹/۱۰)

سایت‌ها

32. <https://farsi.khamenei.ir>
33. maslahat.ir
34. <https://parsmodir.com>